

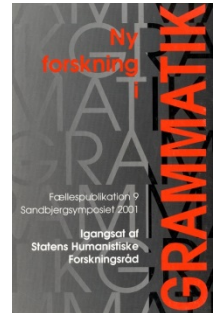
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Udvikling i fransk timbre gennem 30 år.
En projektskitse og nogle indledende resultater

Forfatter: Anita Berit Hansen

Kilde: H. Leth Andersen, K. Jensen og H. Nølke (red.).
Ny Forskning i Grammatik 9, 2002, s. 75-100

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2002

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Udvikling i fransk timbre gennem 30 år. En projektskitse og nogle indledende resultater

Anita Berit Hansen

1. Indledning

Inden for fransk fonologi bruges begrebet *timbre* (egentlig "klang") om forskelle i åbningsgrad ved visse af oralvokalerne. Timbrevokalerne er nærmere bestemt identiske med de 8 ikke-høje oralvokaler /e/-/ɛ/, /ø/-/œ/, /o/-/ɔ/, /ɑ/-/a/, der adskilles parvis ved at have en mere eller mindre åben klang: Således har /e/, /ø/, /o/ og /ɑ/ "lukket timbre", mens /ɛ/, /œ/, /ɔ/, og /a/ har "åben timbre". Den relative forskel i åbningsgrad inden for hvert vokalpar er et spørgsmål om tungehøjde for /E/, /Ø/ og /O/-parrenes vedkommende, men et spørgsmål om tungerodens afstand fra svælgets bagvæg for /A/-parret (tungeroden er trukket længst tilbage ved vokalen /a/) (se Jensen & Thorsen 1996:214-215)¹.

Eksempler på minimale par, hvori timbre-vokalerne indgår, er vist i figur 1.

/e/ parlé	/ø/ jeûne	/o/ saute	/ɑ/ mâle
/ɛ/ parlait	/œ/ jeune	/ɔ/ sotté	/a/ mal

Figur 1. Minimale par

De seneste årtiers fonologiske fremstillinger har imidlertid peget på,

1. /E/, /Ø/, /O/, og /A/-parrene omtales i nogle fremstillinger som arkifonemerne /E/, /Ø/, /O/ og /A/.

at dette oppositionssystem er ved at gå i opløsning (fx Walter 1977, Herslund 1989, Léon 1993, Léon & Léon 1997, Coveney 2001, Walker 2001). I en dansk fremstilling kan man bl.a. læse følgende:

“(…) hvis man betragter den fonetiske udvikling, går tendensen i retning af en ophævelse af den distinktive timbreudsætning, så standardfransk tenderer mod et forenklet vokalsystem med kun fire ikke-høje vokalfonemer: /e/, /œ/, /o/ og /a/ (hvis konkrete udtale vil kunne udledes af den fonologiske kontekst). (..) de kommende år må vise om denne udvikling vil blive ført til ende”. (Jensen & Thorsen 1996:153)

I denne artikel skitseres et forskningsprojekt, der har til formål at undersøge om denne hypotese er rigtig. Er den distinktive timbreudsætning ved at forsvinde, således at timbreforskellene indenfor de enkelte vokalpar ikke længere bruges til at adskille ordbetydninger i fransk? Hvis der stadig findes både lukkede og åbne fonetiske varianter i omløb, hvordan er så reglerne for fordelingen af dem? Eller er resultatet af udviklingen eventuelt en åbningsgrad så at sige midt imellem? Projektet udføres i samarbejde med Caroline Péretz-Juillard fra Université de Paris V og består grundlæggende i en sammenligning af data optaget blandt parisere med ca. 30 års interval, i henholdsvis 1972-74 og 2001. Projektets resultater vil naturligvis være af pædagogisk interesse, men vil i høj grad også kunne belyse et generelt lingvistisk problem, nemlig bortfaldet af fonologiske oppositioner.

2. Bortfald af timbreudsætningerne – teoretisk diskussion og konkrete hypoteser

Bortfald af fonologiske oppositioner medfører, at visse ordpar ikke længere kan skelnes lydligt. Dette udgør et lingvistisk problem, som er blevet diskuteret teoretisk af flere forskellige lingvistiske skoler i løbet af det 20. årh. Jeg vil indledningsvis kort se på to af disse skolers – strukturalismens og sociolingvistikens – behandling af sådanne bortfald. Dette udgangspunkt leder frem til en diskussion af, hvorfor timbrevokalerne i fransk specifikt skulle være kandidater til at forsvinde, samt af hvordan man mere præcist forestiller sig, at denne udvikling vil forme sig.

2.1. Generelt om bortfald af fonologiske oppositioner

2.1.1 Strukturalisternes standpunkt

Ifølge strukturalisterne burde fonologiske oppositioner ideelt set ikke kunne forsvinde, fordi de jo tjener til at adskille betydninger. Især den funktionalistiske gren af strukturalismen, som André Martinet i Frankrig repræsenterede, har insisteret på dette.

Vu que les phonèmes servent, par définition, à distinguer entre des mots et des formes, toute confusion phonologique impliquera inévitablement des malentendus nuisibles au fonctionnement normal de la langue (...), (Martinet 1964:53)

Beviser for, at fonologiske oppositioner modsætter sig nedbrydning, har man i de mange dokumenterede fonetiske kædeskift (*changements en chaîne, chain shifts*), hvor ét fonem flytter sin fonetiske realisering, men hvor nabofonemet samtidig flytter sin realisering, osv., i en slags kædereaktion, således at der stadig er fysisk afstand imellem dem, og distinktionerne opretholdes (jf. fx *The Great English Vowel Shift*, der begyndte omkring det 15. årh., samt vokaludviklingen fra Proto-romansk til hhv. italiensk og sardisk, Aitchison 1991:144, 153). Men i sprogdudviklingen findes også eksempler på sammenfald, som reducerer antallet af oppositioner. Dette teoretiske problem har Martinet forholdt sig til ved at fremhæve tre fænomener:

Artikulatoriske træk

Fonemsammenfald kan for det første ikke ramme en hvilken som helst opposition, men kun fonemer, der adskilles af højst ét artikulatorisk træk.

(...) il conv[ient] de s'attacher seulement aux oppositions phonologiques qui font intervenir des phonèmes dont l'analyse phonétique a montré qu'ils ne se distinguent que par un trait pertinent (...) (Martinet 1964:55)

Det vil sige, at fonemer som /i/ og /u/ ikke skulle kunne falde sammen, fordi de adskilles af to træk, trækket +/-fortune og trækket +/-rundet.

Symmetri, integration

For det andet fremhæver Martinet, at hvis et fonem forsvinder, må det være fordi det er dårligt integreret i det fonologiske system som hel-

hed, mens et velintegreret fonem, der er en del af en korrelation af symmetriske oppositioner, ikke er truet af eliminering.

Un phonème intégré dans un de ces faisceaux d'oppositions que sont les corrélations sera en principe plus stable qu'un phonème non intégré. (Martinet 1966:214-215)

Funktionel vægt (Rendement fonctionnel, Functional load)

For det tredje er det ifølge Martinet karakteristisk, at en fonologisk opposition, der forsvinder, ikke tjente til at adskille særligt mange minimale par, for hvis det var tilfældet, ville den have modsat sig nedbrydning.

(...) toutes choses égales d'ailleurs, une opposition phonologique qui sert à maintenir distincts des centaines de mots parmi les plus fréquents et les plus utiles n'opposera-t-elle pas une résistance plus efficace à l'élimination que celle qui ne rend de service que dans un très petit nombre de cas? (Martinet 1964:54)

Dette synspunkt handler med andre ord om funktionel vægt – med Martinets egen term *rendement fonctionnel* eller *functional load*. Med eksempel i de franske nasalvokalers udvikling har Martinet således ofte fremhævet, at /œ̃/ og /ẽ̃/ sagtens kunne smelte sammen, fordi de adskiller ganske få minimale par (*brun/brin, emprunte/empreinte*), altså har en lav funktionel vægt, mens det ville være umuligt for /ã/ og /õ/, der adskiller mange ordpar (*blanc-blond, banc-bon, lent-long, partant-partons*, osv.) og dermed har en høj funktionel vægt (Martinet 1964:57-58 og 1966:210-211).²

2.1.2 Sociolingvisternes standpunkt

Alle disse interne, strukturelle begrænsninger på fonemsammenfald afvises af sociolingvisterne Weinreich, Labov og Herzog i deres manifest fra 1968 (Weinreich et al. 1968). De fremhæver, at der er tilfælde hvor fonemer, der adskilles af mere end et fonologisk træk, falder sammen (det er fx sket for /i/ og /u/ i visse yiddish-dialekter, jf. p. 135-137), at der sker fonemreduktioner som ødelægger velintegrerede, symmetriske, fonologiske systemer, og endelig at begrebet "funktionel

2. Hvordan udviklingen i praksis forløber i det franske nasalvokalsystem kan fx læses af observationerne fra Paris i Hansen 1998.

vægt" *ikke* kan begrunde dokumenterede fonemsammenfald eller det modsatte (i den sidstnævnte kritik baserer forfatterne sig især på en artikel af Robert D. King (King 1967)). Weinreich, Labov og Herzog konkluderer, at der må være andre og stærkere kræfter på spil, når fonologiske modsætninger forsvinder:

Apparently there are motivating forces in linguistic change which can ride roughshod over any tendency to preserve cognitive distinctions. (Weinreich et al. 1968:135)

Disse andre kræfter er efter forfatternes mening *systemeksterne*. Det kan dreje sig om de talendes behov for at signalere identitet, gruppetilhørsforhold, afstand m.v. i forhold til andre grupper i sprogsamfundet (ibid.: 186-187). Labov revurderer dog dette synspunkt i en senere publikation (Labov 1976 [1972]), idet han konstaterer, at begge typer af faktorer – interne som eksterne – tilsyneladende spiller ind. Men han forbliver overbevist om vigtigheden af de sociale faktorer og konkluderer mht. Martinet:

Néanmoins, l'équilibre purement interne qu'il postule ne fournit pas une théorie cohérente des mécanismes du changement phonétique. Pour nous, ce type d'équilibre n'est qu'une partie d'un processus plus vaste, inséré dans la structure sociolinguistique de la communauté. (Labov 1976:255)

I denne fremstilling vil der blive taget højde for begge typer tilgange til analyse af fonetisk udvikling. De interne, strukturelle forhold omkring timbremodsætningerne vil blive behandlet i sektion 2.2 herunder, mens de sociale faktorer, hvis medvirken fremgår af tidligere undersøgelser af timbre (sektion 2.3), vil blive afspejlet i valget af informanter og eksterne analysedimensioner (sektion 3.1).

2.2. *Timbrevokalerne som fonologiske oppositioner – regler for timbre*

Timbrevokalerne lever op til kravet om, at de parvis adskilles af ét enkelt artikulatorisk træk, nemlig som tidligere nævnt tungehøjden for /E/, /Ø/ og /O/-parrene og tungerodens afstand fra svælgvæggen for /A/-parrets vedkommende. De er derfor efter Martinets begreber potentielle kandidater til sammenfald.³

Symmetrien i timbrevokalerne, med de parvist matchende fire lukkede og fire åbne vokaler, taler umiddelbart imod fonologiske sammenfald. Når der alligevel rapporteres skred, er det interessant – og ikke overraskende ud fra et fonologisk integrationssynspunkt – at netop /A/-distinktionen (/a/-/ɑ/), der adskiller sig fra de andre ved at præsentere en artikulatorisk opposition af en lidt anden art end de øvrige, har været beskrevet som værende på retur som den første (fx Martinet 1969, Carton 1974). Det ændrede system – med tre modsætningspar, men kun ét /A/-fonem, kan dermed siges at være destabiliseret og lægge op til en yderligere forenkling.

I begrebet “funktionel vægt” kan man dog måske finde det bedste strukturalistiske bud på, hvorfor timbre-oppositionerne er ustabile. Det er naturligvis svært at kvantificere den funktionelle vægt af en fonologisk opposition præcist (og dette var i høj grad én af grundene til at begrebet blev kritiseret i 1960’erne, jf. King 1967): Skal man kun regne et minimalt par som vigtigt, hvis de to ord kan indgå i samme kommunikationskontekst (dvs. kun ord fra samme grammatiske kategori)? Skal man kun regne et par som vigtigt, hvis det involverer hyp-pigt brugte ord, osv.?

Men visse ting fremgår umiddelbart. Skemaet i figur 2 udgør et forsøg på at danne overblik over disse ting. De otte timbrevokaler kan fx ikke parvis danne fonologisk modsætning i alle stillinger af et ord (se kolonne 4 “Er der minimale par?” Ja/Nej). I visse ordstillinger ophæves (neutraliseres) forskellen imellem dem og bruges ikke til at danne minimale par.

I disse stillinger optræder eventuelt kun den ene af vokalerne (se figur 2, kolonne 5). Dette er fx tilfældet for /E/-parret i lukket ordaccentstavelse (den stavelse, der vil få tryk i isoleret ordudtale, herefter OAS), idet der kun er åben timbre foran ordfinal konsonant, uanset grafi, (*père* [pɛ:r], *sec* [sek], *fête* [fɛt]), og gælder også /Ø/- og /O/-parrene i

3. Man kan diskutere, om det forhold, at vokalerne /ø/, /o/ og /ɑ/ er lange under tryk før alle typer ordfinale konsonanter, mens vokalerne med åben timbre, /ɛ/, /œ/, /ɔ/, og /a/, kun bliver lange under tryk før ordfinalt /v/, /r/, /vr/, /z/ og /ʒ/, skal spille ind i omtalen af træk (jf. at fx *jeune* - *jeûne* parret i isoleret udtale dermed adskilles både af tungehøjde og vokallængde ([ʒœn], [ʒø:n]), men jeg mener stadig, man kan sige, at selve de artikulatoriske træk i timbreparrene taler for bortfald af oppositionerne.

åben OAS, hvor der kun er lukket timbre: *peu* [pø], *jeux* [ʒø], *veut* [vø]; *peau* [po], *mot* [mo], *trop* [tro]. For /A/-parrets vedkommende er det i lukket ikke-ordaccentstavelse (IOAS), at der sker en neutralisering: Her høres kun åben timbre *admire* [ad 'mi:r], *factice* [fak 'tis].

Modsætningen kan også være ophævet på den måde, at der enten bruges en mellemtimbre (hverken lukket eller åben timbre), eller således at timbren kan påvirkes mere eller mindre af forskellige kontekstuelle faktorer. Disse faktorer er som følger (Jensen & Thorsen 1996:147-153):

1. **Stavelsesstruktur:** Der er en generel tendens i IOAS til lukket timbre i lydligt åben stavelse og åben timbre i lydligt lukket stavelse, fx for /Ø/: *peupler* [pø 'ple], *heurter* [œr 'te].
2. **Grafi:** Det gælder fx for /O/, at hovedreglen i lukket IOAS er åben timbre (*porter* [pør 'te]), men at grafierne *ô* og *au*, *eau* kan trække i retning af lukket timbre *côtelette* [kot 'lèt], *hautement* [ot 'mā].
3. **Omgivende konsonantfonemer:** /z/ har en lukkende virkning, jf. at der for /Ø/ og /O/ kun findes lukket timbre foran ordfinalt /z/, uanset grafi: *chanteuse* [ʃā 'tø:z], *nerveuse* [nør 'vø:z], *pause* [po:z], *rose* [ro:z]. /r/ har modsat en åbnende virkning, jf. at der igen for /O/, uanset grafi, kun findes åben timbre før ordfinalt /r/: *fort* [fō:r], *Laure* [lō:r].
4. **Vokalharmoni:** Den følgende betonedede vokals åbningsgrad kan påvirke timbrevokalen, således høres fx ofte lukket timbre i den første stavelse af *aimer* [e 'me] på trods af grafien *ai*, idet den følgende betonedede vokal er lukket.
5. **Analogi:** Timbrevokalen kan påvirkes af den åbningsgrad, der findes i andre ordformer, således høres fx sommetider åben timbre i et ord som *peuplade* [pœ 'plad], på trods af faktor 1, i analogi med ordet *peuple* ['pœpl], der altid har åben timbre.

Opsummerende med hensyn til funktionel vægt kan det siges om timbreoppositionerne, at de er svage, fordi de ikke er repræsenteret i alle positioner af et ord. Der er mange stillinger, hvor modsætningerne ikke bruges. Der hvor der ikke er neutralisering til kun én fonetisk variant, bliver der i nogen grad usikkerhed om timbren, fordi så mange faktorer kan påvirke den. For nogle talere synes løsningen i visse af disse positioner at være brugen af en mellemtimbre (Jensen & Thorsen 1996:152).

	Oas/ Ioas	Lydligt åben/lukket	Er der minimale par?	Hvilken timbre høres?
/E/	Oas	Lukket	Nej	/ɛ/ (<i>père, sec, fête</i>)
		Åben	Ja (parlé-parlait)	/e/: -é, -ez, -er /ɛ/: -ai, -aî, -è, -ê, -et Variabel timbre eller mellemtimbre ved små- ordene <i>ces, des, les, mes, ses,</i> <i>tes, est, (j')ai.</i>
	Ioas	Lukket	Nej	/ɛ/ oftest /e/ mulig i EsC, Egz, Eks (<i>escalier, exemple, exprès</i>) samt ord af typen <i>médecin.</i>
		Åben	Ja (pêcher- pêcher)	/e/ oftest /ɛ/ mulig Valg afh. af <u>grafi</u> <i>é:/e/</i> , <i>ai, aî, ê:/ɛ/</i> , <u>vokalharmoni</u> <i>aimer</i> ; <u>analogi</u> <i>bêtise</i> (~ <i>bête</i>). Mellemtimbre.
/Ø/	Oas	Lukket	Ja (jeûne-jeune)	/ø/ før /z/, /s/, /t/, /d/ (<i>chanteuse, lass, émeute,</i> <i>leude</i>), /œ/ før øvrige <u>konsonantfonemer</u> (<i>seuil,</i> <i>veuf, peur, meurtre</i>).
		Åben	Nej	/ø/ (<i>peu, jeux, veul</i>)
	Ioas	Lukket	Nej	/œ/ oftest, især før /r/ (<i>heurter</i>), dog /ø/ før /z/ (<i>heureusement</i>).
		Åben	Nej	/ø/ oftest, /œ/ mulig Valg afh. af <u>vokalharmoni</u> <i>jeudi, analogi</i> <i>peuplade</i> ~ <i>peuple</i> , /r/ <i>écauré</i> . Mellemtimbre.
/O/	Oas	Lukket	Ja (saute-sotte)	/o/: <i>ô, au, eau</i> /ɔ/: <i>o</i> – dog kun /o/ før /z/ (<i>pause, rose</i>) og kun /ɔ/ før /r/ (<i>Laure, fort</i>) – kun /o/ i visse ord m. <i>o:</i> <i>grasse, atome, gnome</i> mv.

	Oas/ Ioas	Lydligt åben/lukket	Er der minimale par?	Hvilken timbre høres?
		Åben	Nej	/o/ (<i>mot, peau, piano</i>)
	Ioas	Lukket	Nej	/ɔ/ oftest, altid før /r/ (<i>porter</i>), /o/ mulig Valg afhængig af <u>grafi</u> <i>côtelette, hautement</i> og <u>analogi</u> <i>roseraie ~rose</i> .
		Åben	Ja (<i>beauté-botté</i>)	/o/: <i>ô, au, eau</i> /ɔ/: <i>o</i> men afhængigt af <u>omgivende</u> <u>konsonantfonemer</u> /r/: <i>aura; /z/: rosier</i> , <u>analogi</u> (<i>dossier ~dos</i>) samt <u>særlige endelser</u> <i>-otion (notion, émotion)</i> . Mellemtimbre.
/A/	Oas	Lukket	Ja (<i>mâle-mal</i>)	/ɑ/: <i>-asse, â+C, -able, -al</i> (<i>passé, pâte, sable, salé</i>) /a/: ellers. Uenighed om timbre ved <i>oi (foiré)</i> .
		Åben	Ja (<i>ras-rat</i>)	/ɑ/: <i>â, -as</i> (<i>mât, bas, tas</i> , dog /a/ i vokalendelser: <i>parlât</i>) /a/: ellers. Uenighed om timbre ved <i>oi (moi)</i> .
	Ioas	Lukket	Nej	/a/ ? (<i>admir, factice</i>)
		Åben	Ja (<i>passions-passion</i>)	/a/ oftest /ɑ/ mulig Valg afhængig af <u>grafi</u> <i>pâté, analogi passer ~passe</i> , /r/ <i>décoration</i> .

Figur 2. Timbrevokalerne som fonologiske oppositioner

2.3. Hypoteser om udvikling i timbresystemet

Timbremodsætningernes svaghestegn er blevet signaleret gennem lingvistiske undersøgelser fra midten af det 20. århundrede. Den første strukturalistiske undersøgelse af disse vokaler i nyere tid er Marti-

nets fra 1941. Under en internering i en fangelejr blandt andre officerer under anden verdenskrig benyttede Martinet lejligheden til at foretage en fonologisk spørgeskemaundersøgelse blandt sine medfanger (Martinet 1971 [1945]). Skemaet indeholdt spørgsmål af typen *Prononcez-vous de façon identique **p**âte et **p**atte?* Ca. 400 personer i alderen 20-50 år, heraf 250 fra Paris-området og det øvrige Nordfrankrig, foretog en sådan fonologisk selvevaluering. Samme type fremgangsmåde (dog suppleret med notater om faktisk udtale) blev senere anvendt af to af Martinets elever, Ruth Reichstein (Reichstein 1960) og Guiti Deyhime (Deyhime 1967a, b). De studerede populationer var i det første tilfælde 556 skolepiger i Paris (13-15 år), i det andet 500 mandlige og kvindelige studerende i Cité Universitaire i Paris (23 år i gennemsnit).

Martinets opsamling af resultaterne fra de tre undersøgelser, der blev udført i henholdsvis 1941, 1957 og 1962-63 (Martinet 1969:168-190), viser for timbrevokalernes vedkommende, at distinktionen mellem to /A/-vokaler var kraftigt på retur. Mens 100% af Pariserne i den første undersøgelse bekræfter, at de udtaler *patte* og *pâte* forskelligt, er tallet kun 88% blandt Deyhimes studerende og 49% blandt Reichsteins helt unge piger. De tilsvarende tal for ordparret *rat-ras* var 85%, 38% og 11%.

I samme opsamlende artikel gør Martinet opmærksom på (p.189), at også /E/-parret er begyndt at være truet. Uden at fremvise konkrete databelæg fremhæver han, at der ofte er uenighed blandt franskmænd om /E/-timbren i åben OAS, trods de grafiske regler for fordelingen på /e/- og /ɛ/-fonemet (jf. figur 2). Et ord som *quai* høres således både som [kɛ], [ke], og med mellemtimbre [kɛ̃].

I de følgende årtier har de empiriske lingvistiske analyser af timbrevokalerne ikke baseret sig på selvevaluering, men på faktisk udtale. Således har Caroline Péretz-Juillard, som også deltager i nærværende projekt, udført en impressionistisk analyse af 71 Pariseres udtale (20-70 år) i data fra 1972-74 (Péretz 1977), mens Marie Landick har udført en analyse af 21 veluddannede unge parisiske mænd (20-24 år) i 1986, samt af 102 mænd af blandede sociale kategorier (22-56 år) i 1988 (impressionistisk analyse og selvevaluering), hvis samlede resultater er

fremstillet i (Landick 1995). Landick kan bekræfte Martinets idé om, at der er problemer med /E/-parret. I åben OAS (*parlé-parlait*) oprettholdes oppositionen /e/-/e/ stadig vanskeligere. Der er ikke længere systematisk korrespondance mellem grafi og udtale. Yderligere kunne hun konkludere, at modsætninger mellem de to /E/-vokaler i åben IOAS (*pécher-pêcher*) kun respekteres af ganske få informanter. Generelt er der en stærk tendens til at lukke /ε/ til [e]. Om /Ø/-oppositionen (*jeune-jeûne*) har Landick konstateret, at den er stabil blandt de veluddannede, men i fare blandt de øvrige informanter, mens /O/-oppositionen generelt fastslås som den mest stabile, dog også svagt på retur.

Siden Landicks undersøgelse fra 1986-88 er der ikke i Paris-området udført større undersøgelser af timbre. Der er brug for en ny evaluering, dels af oppositionernes stabilitet, afspejlet i parisernes udtale af ord, der indgår i minimale par, dels af de faktorer, der bestemmer den konkrete udtale, hvis der da ikke blot efterhånden er mellemtimbre eller kun én timbre overalt. Udviklingen lader desuden til at berøre de fire vokalpar i forskelligt tempo, og til at være mere eller mindre fremskreden afhængigt af den talendes sociale og uddannelsesmæssige baggrund, hvilket taler for en nuanceret undersøgelse på både det lingvistiske og det sociolingvistiske plan.

3. Projektet : Udvikling i fransk timbre gennem 30 år

3.1. Datadesign – informanter og sproglige data

3.1.1. Tidsperspektiv og informanter

Projektet, som udføres i samarbejde med Caroline Péretz-Juillard, er som nævnt i indledningen en sammenligning mellem data optaget i 1972-74 (Péretz 1977) og nye data optaget af os begge i 2001. Spændet på knap 30 år er ifølge erfarne sprogforandringsforskere nok til at påvise fonetisk udvikling (se fx Labov 1976:234).

I analysen vil vi komme til at arbejde i såkaldt "reel tid" (*temps réel, real time*) pga. den reelle tidsafstand mellem de to datakorpora, snarere end i "tilsyneladende tid" (*temps apparent, apparent time*), som kendetegner studier, der baserer sig på forskellige generationer af talende på et

givent tidspunkt (jf. Labov 1976:234 for disse begreber). Vi vil altså få en direkte snarere end en indirekte afspejling af udviklingen.

Vi vil udvælge 20 unge personer fra 1970-materialet, 10 uden studentereksamen eller videregående boglig uddannelse (10 “-bac” for *sans baccalauréat*), og 10 med videregående uddannelse (10 “+sup” for *études supérieures*). Tilsvarende har vi i 2001 allerede optaget 10 unge med videregående uddannelse, mens 10 uden studentereksamen stadig venter på at blive optaget (se figur 3). Vi formoder, at informanternes kontakt til uddannelsessystemet og dermed deres læsevanthed spiller ind på timbrebrugen, idet normen for standardudtalen i nogen grad er baseret på grafi, som det fremgik af figur 2.

1950	1960	1970	1980	1990	2000
.....
		10 -bac		*	10-bac
		10+sup			10+sup
		(CPJ)			(CPJ+ABH)

Figur 3. Informanter i projektet

Hvis vi finder nogle interessante forskelle mellem 1970 og 2000 materialet, kan det være relevant at se, om data fra omkring 1990, ligeledes fra Paris (Hansen 1998), jf. stjernen i figur 3, udgør en slags gradvis mellemstation i udviklingen (26 parisere optaget i perioden 1989-93). Ulempen ved disse data fra omkring 1990 er dog, at de ikke blev indsamlet specifikt med henblik på timbre-problematikken, mens der i 1970/2000 materialet bliver en høj grad af sammenlignelighed fordi samme dataskabelon er brugt.

3.1.2 De sproglige data

Vi bruger i projektet ikke selvevaluering (som i Martinet, Reichstein og Deyhimes undersøgelser), men vil forsøge at vurdere informanternes ubevidste produktion. Vi støder her ind i et tilbagevendende problem i empirisk sproglig dataindsamling: Mens det er let at få meget formelle talestilarter ud af informanter – bl.a. gennem forskellige former for oplæsning – er det traditionelt svært at få det mere spontane

sprog frem. Så snart man som observatør nærmer sig med sin båndoptager, ændres det sprog, man gerne vil studere. Dette er kendt som "observatørens paradoks" (Labov 1976:289-290). Men da vi har en hypotese om, at situationens formalitet og informantens opmærksomhed på talen spiller ind på udtalen af timbre-vokalerne, vil vi i det mindste prøve at graduere opmærksomheden ved at indsamle både *oplæsning* og *samtale med intervieweren*. De spørgsmål, der danner implicit grundlag for samtale, fremgår af bilag A. Det drejer sig om et typisk sociolingvistisk interview. Vi har forsøgt os med en endnu mindre formel ramme i form af en slags "hyggeludren" mellem informanten, en god ven af denne og intervieweren (se figur 4), men den var svær at opnå med succes fra alle deltagere, jf. også egne og andres erfaringer (Hansen 1998, Labov 1984, Milroy 1987).

Oplæsning	: sætninger, tekst
Samtale	: et "sociolingvistisk interview" over selvbiografiske emner (jf. bilag A)
(Hyggeludren)	: informanten, en ven og intervieweren i uformel samtale

Figur 4. Datatyper

I oplæsningen genbruges Péretz-Juillard's model og tekstmateriale fra 1972-74. Minimale fonologiske ordpar dukker ikke uden videre op i almindelig samtale (informanter bruger ikke lige *jeune* og *jeûne*, *sotte* og *saute*, *malle* og *mâle*, når de taler om deres personlige baggrund). Disse ord har Péretz-Juillard til gengæld anbragt diskret i oplæsnings-sætningerne, som det vil fremgå af figur 5 nedenfor (se fx sætning 4 og 8). I sætningerne er de otte vokalfonemer overordentlig hyppigt repræsenteret, og dermed giver de samtidig mulighed for at vurdere forskellige kontekstuelle faktorerers indflydelse (der er eksempler på alle de positioner og stavelsestyper, der er interessante at undersøge, samt på forskellige grafier, forskellige omgivende konsonantfonemer, forskellig grad af vokalharmoni etc.).

Af de i alt 68 sætninger er nr. 1 - 8 vist i figur 5, idet de repræsenterede timbrevokaler er vist i linien under sætningen.

1. La fête à Neu Neu, c'est une vraie foire.
/A/ /E/ /A/ /Ø/ /Ø/ /E/ /E/ /A/
2. Sur ce, je vous quitte.
(/Ø/) (/ə/)
3. Ce breuvage est infect.
(/ə/) /Ø/ /A/ /E/ /E/
4. Il est en neuvième au lycée de Nevers ; il est encore jeune.
/E/ /Ø/ /E/ /O/ /E/ (/ə/ (/ə/)/E/ /E/ /O/ /Ø/
5. Ton thé va être froid, bois-le !
/E/ /A/ /E/(/ə/) /A/ /A/(/Ø/)
6. Ils ont pris un brevet.
(/ə/)/E/
7. Elle travaille dans la broderie ; cela est admirable !
/E/ /A//A/ /A/ /O/ (/ə/)/A/ /E/ /A/ /A/
8. On ne pratique plus guère le jeûne.
(/ə/) /A/ /E/ (/ə/) /Ø/

Figur 5. Eksempler på sætninger fra tekstmaterialet (Péretz 1977:43-46)

Der optræder desuden i tekstmaterialet to små sammenhængende tekster (se figur 6), især for at bøde på manglen på /A/-fonemer.

Tekst K: Kiki, c'est mon chat ; il a le poil ras. C'est un mâle, pas une femelle ; il mange des souris, pas des rats ; il lui en faut des tas ; il aime aussi le chocolat, le riz et les pâtes. En ce moment, il a mal à une patte ; il est dans un bel état.

Tekst F: Mon frère aîné travaille à l'école des Beaux-Arts à Paris ; il vit une grande passion ; j'en suis tout épaté ; ce n'est pas croyable. Ma petite sœur joue au tas de sable, elle fait des pâtés ; elle aime aussi la balançoire.

Figur 6. Tekstmaterialets to små sammenhængende tekster (Péretz 1977:47)

Det er ikke umiddelbart synligt, at disse sætninger og tekster skjuler minimale ordpar, idet de relevante ord sjældent er anbragt i nærheden af hinanden. Af opstillingen i figur 7 fremgår det, hvor de minimale par er skjult:

/E/: /e/ - /ɛ/

/e/ (35) L'avion a fait un looping puis un *piqué*.

/ɛ/ (29) La fermière attache les chevaux au *piquet*.

/ɛ/ (33) Il faisait un froid sec qui *piquait*.

/e/ (36) Bien qu'il soit interdit de *pêcher* la truite, il *pêchait* quand même.

/ɛ/ (36) Bien qu'il soit interdit de pêcher la truite, il *pêchait* quand même.

/e/ (32) La gourmandise est son *péché* mignon.

/ɛ/ (34) Un *pêcher* se couvre de pêches en été.

/Ø/: /ø/ - /œ/

/ø/ (8) On ne pratique plus guère le *jeûne*.

/œ/ (4) Il est en neuvième au lycée de Nevers ; il est encore *jeune*.

/ø/ (43) L'infirmière a l'air *veule*.

/œ/ (46) Mais qu'est-ce qu'ils nous *veulent* ces gens du Nord ?

/O/: /o/ - /ɔ/

/o/ (54) Je *saute* sur un pied en tournant autour du saule.

/ɔ/ (52) Quelle *sotte* ! elle est couverte de boue, elle est toute sale !

/o/ (54) Je saute sur un pied en tournant autour du *saule*.

/ɔ/ (47) A la mer, j'aime manger des filets de *sole* ; donnez-m'en un petit bout.

/o/ (41) Cette femme a une jolie peau, elle est d'une grande *beauté*.

/ɔ/ (37) Après Peau d'âne, le Chat *botté* : voilà ce que je lis.

/A/: /ɑ/-/a/

/ɑ/ (K) C'est un *mâle*, pas une femelle.

/a/ (K) En ce moment, il a *mal* à une patte ;

/ɑ/ (K) (...) il aime aussi le chocolat, le riz et les *pâtes*./ (56)
Pour le déjeuner, il y avait des *pâtes* Lustucru et de la viande crue.

/a/ (K) En ce moment, il a mal à une *patte* ;

/ɑ/ (59) La salle d'attente de mon dentiste est toujours *sale*./
(52) Quelle sotte ! elle est couverte de boue, elle est toute *sale* !

/a/ (57) La réunion se tient dans la grande *salle*.

/ɑ/ (K) Kiki, c'est mon chat ; il a le poil *ras*.

/a/ (K) il mange des souris, pas des *rats*.

/ɑ/ (68) Il faut que nous *passions* par là.

/a/ (F) (...) il vit une grande *passion* ;

/ɑ/ (42) Elle fait de la potée aux choux, pas de la *pâtée* pour chiens.

/a/ (F) (...) il vit une grande passion ; j'en suis tout *épaté* ;

Figur 7. De minimale ordpar, der er skjult i sætningerne fra tekstmaterialet.

Derudover giver Péretz-Juillard's tekstmateriale mulighed for at teste tendensen til at udtale /O/-fonemet /Ø/-agtigt, jf. Martinets artikel *C'est jeu! le Mareuc* (Martinet 1969) samt flere senere arbejder (Walter 1976, Malderez 1995), idet også nedenstående ordpar er indlagt i sætningerne (se figur 8). Denne artikulatoriske fremskydning af /O/-fonemet skulle dog være et fænomen på retur ifølge Landicks analyser (Landick 1990, 1995). Ligeledes er der mulighed for at se nærmere på oppositionen /O/-/A/, idet /A/-fonemets mest tilbagetrukne variant, [ɑ], hos nogle informanter eventuelt kunne være så lukket og samtidig en anelse rundet, at den nærmest udtales som en åben /O/-vokal.

/Ø/ - /O/

/œ/(53) C'est place de la Nation que vous allez ? toute *seule*?

/ɔ/ (47) A la mer, j'aime manger des filets de *sole* ; donnez-m'en un petit bout.

/œ/(46) Mais qu'est-ce qu'ils nous *veulent* ces gens du Nord ?

/ɔ/ (44) J'en ai vraiment marre de ces canards qui *volent* et qu'on ne peut rattraper : cela me porte sur les nerfs.

/œ/ (17) Il a été décoré de la légion d'honneur, et pas moi !
J'en suis tout *éccœuré*.

/ɔ/ (17) Il a été *décoré* de la légion d'honneur, et pas moi !
J'en suis tout *éccœuré*.

/O/ - /A/

/ɔ/ (47) A la mer, j'aime manger des filets de *sole* ; donnez-m'en un petit bout.

/a/ (52) Quelle sotte ! elle est couverte de boue, elle est toute *sale* ! / (59) La salle d'attente de mon dentiste est toujours *sale*.

/ɔ/ (55) Je n'ai aucune *notion* de mathématiques.

/a/ (53) C'est place de la *Nation* que vous allez ? toute seule?

Figur 8. Testning af andre oppositioner i området. (Péretz 1977:46)

3.2 Analyse og nogle indledende resultater

3.2.1 Lytteproblemet

Et problem i sammenligningen af Péretz-Juillard's analyser fra 1970'erne og analysen af de nyindsamlede data fra 2001 er den – nødvendigvis – subjektive fonetiske transskription. Vil undertegnede høre vokalerne på samme måde, og være opmærksom på samme nuancer, som Péretz-Juillard? I en artikel af Kerswill og Wright diskuteres dette generelle problem som værende fundamentalt (Kerswill & Wright 1990). Ikke bare kan to transskriptører være uenige ("across transcriber variability"), når de lytter til den samme lyd. Den enkelte transskriptør kan også nå frem til et forskelligt symbol ved samme lyd, hvis der lyttes med nogle ugers mellemrum ("within transcriber vari-

ability”) (Kerwill & Wright 1990:258). I nærværende projekt har Péretz-Juillard og undertegnede besluttet begge at transskribere dele af de nye optagelser og derpå sammenholde symbolbrugen. Til grund for denne artikels rapportering af indledende resultater ligger dog foreløbig kun undertegnede lytning og transkription.

3.2.2 De fonetiske symboler

De fonetiske symboler, jeg har haft brug for i denne pilotdel, hvor jeg har lyttet til én af de unge fra 2001 i oplæsningsdelen og til én af informanterne fra 1972 i udvalgte dele af oplæsningen, fremgår af figur 9. Længdesymbol (:) er tilføjet efter behov.

/E/	e	ɛ̃	ɛ	ɛ̃	
/Ø/	ø	œ̃	œ	œ̃	
/O/	o	õ	ɔ	ɔ̃	NB: og œ
/A/	a		a	ɑ̃	NB: og ɑ̃

Figur 9. Fonetiske symboler i pilotfasens transskription

Det drejer sig ved /E/- og /Ø/-fonemet om notering af forskellige åbningsgrader. Ved /O/-fonemet er der behov for at skelne mere [ã]-agtige udtaler som i det danske ord “under”, “(feje)kost” fra mere åbne og mindre rundede realiseringer som i dansk “tosse”, “krop”. Dertil har jeg stødt på, at /O/ udtales [œ], jf. /O/-/Ø/-problematikken (*joli-“jeuli”*). For /A/-fonemets vedkommende har jeg ikke haft brug for at notere varianter mellem det tilbagetrukne [ɑ], som i dansk “kar”, og det almindelige [a], som i dansk [kat], men har derimod haft behov for et symbol, der kunne markere at fonemet sommetider udtales længere fremme, og dermed automatisk mere lukket, nærmende sig [ɛ]: [ɑ̃]. Her skal det bemærkes, at jeg også har hørt [ã]-agtige udtaler af fonemet, hvilket genkalder diskussionen om /O/-/A/-oppositionen.

3.2.3 Databasens opbygning

Resultaterne af analysen af én af 2001-informanternes oplæsning (JO-f, en 24-årig kvindelig studerende) er blevet lagt ind i en database (SPSS). Databasen rummer ikke bare oplysninger om udtalen af de enkelte forekomster af timbrevokalerne, men også i hvert tilfælde oplysninger om de yderligere faktorer, der har vist sig relevante for deres realisering (jf.

tidligere sektioner). Dette muliggør en hurtig kombination og en mere effektiv analyse af sammenhænge mellem udtalen og disse faktorer. Et uddrag af databasen, for arkifonemet /E/ hos JO-f, 2001, er vist i bilag B. Én forekomst af /E/ er behandlet pr. vandret linie. Mens kolonnerne 1-5 er reserveret baggrundsoplysninger vedrørende optagelsen (informantkoden, korpuset, stilarten (L: *lecture*), alder (j: *jeune*), uddannelsestrin (sup: *études supérieures*), som kan blive relevante i den diakrone og sociolingvistiske analyse, rummer kolonne 10-19 lingvistiske oplysninger om eksemplet (10: tryk, 11-12: vokalharmoni: vokal før / efter i udtalen, 13-14: omgivende konsonantfonemers indflydelse: konsonant før/ efter i udtalen, 15: grafiens indflydelse, 16-17: stavelsesstrukturen (lukket eller åben) (lydligt: 16, grafisk: 17), 18: ordaccent (oas)/ikke-ordaccentstavelse (ioas), 19: ord). I de mellemliggende kolonner angives i 6 det relevante arkifonem: /E/, /Ø/, /O/ eller /A/, i 7-8 reference til sætningens nr. og konteksten, og i kolonne 9 udtale af fonemet.

Databaseprogrammet gav ikke mulighed for at anvende de rigtige fonetiske symboler, som dem vist i figur 9, således svarer [E] i bilag B til [ɛ], [Et] til [ɛ̃] og [Eâ] til [ɛ̃].

3.2.4 Resultater

En sammenligning af JO-f, 2001, med en 28-årig kvindelig informant fra 1972-74-materialet, 23f, gav den opstilling vedrørende ord, der indgår i minimale par, som fremgår af figur 10. De tilfælde, hvor standardnormen foreskriver en udtaleforskel, men hvor informanterne ikke har fulgt normen, er fremhævet. NB: Eventuel vokalforlængelse er ikke angivet her.

Fonem	Oas / Ioas	ord	23-f, 1972	JO-f, 2001
/E/	Oas	/ɛ/: <i>piqué</i>	[e]	[e]
		/ɛ/: <i>piquet</i>	[e]	[e]
		/ɛ/: <i>piquait</i>	[ɛ̃]	[e]
		/e/: <i>pêcher</i> (vb)	[e]	[e]
		/e/: <i>pêchait</i>	[e]	[e]
	Ioas	/e/: <i>pâché</i>	[e]	[ɛ̃]
		/e/: <i>pâcher</i> (sb)	[ɛ̃]	[e]
/Ø/	Oas	/ø/: <i>jeûne</i>	[ø]	[œ]
		/œ/: <i>jeune</i>	[œ]	[œ]
		/ø/: <i>veule</i>	[ø]	[ø]
		/œ/: <i>veulent</i>	[œ]	[œ]

/O/	Oas	/o/: saute /ɔ/: sottte /o/: saule /ɔ/: sole	[o] [ɔ] [o] [œ] (NB)	[o] [ɔ] [â] [ɔ]
	Ioas	/o/: beauté /ɔ/: botté	[o] [â]	[â] [â]
/A/	Oas	/a/: mâle /a/: mal /a/: pâtes /a/: patte /a/: sale /a/: salle /a/: ras /a/: rats	[a] [a] [a]/[a] [a] (NB) [a]/[a] [a] [a] [a]	[a] [a] [a]/[a] [a] [a]/[a] [a] [a] [a]
	Ioas	/a/: passions /a/: passion /a/: pâtée /a/: épaté	[a] [a] [a] [a]	[a] [a] [a] [a]

Opposition	Oas / Ioas	Ord	23f, 1972	JO-f, 2001
/Ø/ - /O/	Oas	/Ø/: seule /O/: sole	[œ] [œ] NB	[œ] [ɔ]
		/Ø/: valent /O/: volent	[œ] [œ] NB	[œ] [ɔ]
	Ioas	/Ø/: écœuré /O/: décoré	[œ] [œ] NB	[ø] [â]
/O/ - /A/	Oas	/O/: sole /A/: sale	[œ] [a]/[a]	[ɔ] [a]/[a]
	Ioas	/O/: notion /A/: Nation	[o] [a]	[â] [a]

Figur 10. Fonologiske opposjoner hos JO-f, 2001 (24 år) og hos 23f, 1972 (28 år).

Blandt eksemplerne på minimale par vedrørende de fire timbreoppositioner /e/-/ɛ/, /ø/-/œ/, /o/-/ɔ/, /ɑ/-/a/ (første del af figur 10) havde informanten fra 1972-74 problemer med 6 ordpar, mens informanten fra 2001 har problemer med 8 ordpar. Dette grundlag er selvfølgelig ikke nok til at spå om timbresystemets endelige sammenbrud, men set helt isoleret, er der altså flere usikre oppositioner hos den nyligt båndoptagne informant. I overensstemmelse med Martinet/Reichstein/Deyhimes og Landicks iagttagelser er det fonemerne /A/ og /E/, der er angrebne hos informanten fra 1972-74, mens JO-f fra 2001 derudover udviser problemer for /Ø/ (i lukket OAS) og for /O/ i IOAS. Til gengæld viser anden halvdel af figur 10, at /Ø/-/O/ sammenblandingen ikke findes i 2001-informantens oplæsning, men kun er repræsenteret hos informanten fra 1972-74.

Ovenstående type analyse kunne sagtens have været udført uden brug af et databaseprogram. Databasens styrke ligger i at kunne udvælge og kombinere parametre. Som eksempel på dette har jeg valgt afslutningsvis at belyse problemet med grafiens indflydelse på realisering af /E/-fonemet i åben OAS (typen *parlé-parlait*). Hvis man i databasen for JO-f sørger for at holde fonemet konstant på /E/ (kolonne 6), værdien i kolonne 18 fast på "oas" og i kolonne 16 fast på "ou" (for *ouverte*) og derefter beder om en krydstabulering for udtale (kolonne 9) og grafi (kolonne 15), får man en tabel, der efter lidt layout præsenterer sig som i figur 11.

Hvis grafiens indflydelse var sådan, som de traditionelle normer foreskriver, skulle alle endelser på *-ai*, *-ais*, *-ait*, og *-et* udtales [ɛ], og alle *-é*, *-er*-*ez*, og *ai* i *j'ai* samt *-ed* i *pied*, udtales [e]. Som det fremgår af figur 11 er dette mønster ikke overholdt hos JO-f. Derudover er der en høj grad af usikkerhed i nogle af de ord, der også i fonetikmanualer (fx Jensen og Thorsen) beskrives som havende varierende timbre (ordene *ces*, *les*, *des* etc, samt ordene *est* og *et* ("og")).

Fonem /E/	Grafi-Udtale	[e]	[ɛ]	[ɐ]	I alt
/ɛ/	<i>ai, ais, ail</i>		6	6	12
	<i>et</i> ⁴	3	1		4
/e/	<i>é(e)</i>	20	3		23
	<i>er</i>	14			14
	<i>ez</i>	2	1		3
	<i>ai-e</i> ⁵	1	2		3
	<i>ed</i>	1			1
?	<i>es</i> ⁶	19	3		22
	<i>est</i>	8	12	12	32
	<i>eT</i> ⁷	6	2		8
I alt		74	30	18	122

Figur 11. Grafiens indflydelse på udtalen af /E/ i åben OAS (JO-f, Paris, 2001)

4. Afrunding

Foreløbig er kun de 122 forekomster af /E/ i oplæsningen fra én informant analyseret, men billedet på opløsningen af grafiens indflydelse på udtalen i åben OAS er der allerede. Med flere tusinde forekomster, som analysen af de i alt 40 informanter i projektet vil give, kan vi få et meget sikrere billede, også af andre faktorer end grafiens indflydelse. Baggrundsoplysningerne om informanterne vil kunne give os et fingerpeg om, hvordan timbresystemets udvikling forløber i forhold til de talendes socialklasse (er opløsningen mere fremskreden hos dem, der ikke har en videregående uddannelse?) og i forhold til talestilart (er opløsningen tydeligere i de uformelle datatyper som samtale og hyggesnak end i oplæsning?). Der forestår altså et stort analysearbejde, men databasen vil utvivlsomt kunne gøre dette arbejde væsentlig lettere og samtidig mere præcist end tidligere tiders analyser. Om der så bliver færre franske vokaler i den sidste ende – til glæde for de franskstuderende – er en anden sag.

4. Ord der ender på *-et* (*filet, muguet, ..*)

5. Ordet *ai* (*j'ai, j'en ai...*)

6. Ordene *ces, des, les, mes, ses, tes*

7. Ordet *et*

Bibliografi

- Aitchison, J. (1991). *Language change : progress or decay ?* Cambridge : Cambridge University Press [2. udg.].
- Carton, F. (1974). *Introduction à la phonétique du français*. Paris : Bordas.
- Coveney, A. (2001). *The Sounds of Contemporary French*. Exeter : Elm Bank Publications.
- Deyhime, G. (1967a). Enquête sur la phonologie du français contemporain. *La linguistique* 3 (1), 97-108.
- Deyhime, Guiti (1967b). Enquête sur la phonologie du français contemporain. *La linguistique* 3 (2), 57-84.
- Hansen, A. B. (1998). *Les voyelles nasales du français parisien moderne. Aspects linguistiques, sociolinguistiques et perceptuels des changements en cours*. København : Museum Tusulanum Press.
- Herslund, M. (1989) (1. udg. 1983). *Fransk Fonologi*. Trondheim: Tapir.
- Jensen, O. K. & Oluf M. Thorsen (1996). *Fonetik for franskstuderende*, København : Museum Tusulanums Forlag.
- Kerswill, P. & Susan Wright (1990). The validity of phonetic transcription : limitations of a sociolinguistic research tool. *Language Variation and Change* 2, 255-275.
- King, R. D. (1967). Functional load and sound change. *Language* 43, 831-852.
- Labov, W. (1976). *Sociolinguistique*. Paris: Les Editions de Minuit (oversat fra *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press [1972]).
- Labov, W. (1984). Field methods of the project on linguistic change and variation. J. Baugh & J. Sherzer (eds.). *Language in use*. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 28-53.
- Landick, M. (1990). Le Mareuc revisited... et qu'en dit Vaugelas. *French Review* 34, 1-2.
- Landick, M. (1995) The mid-vowels in figures : hard facts. *French Review* 69 (1), 88-103.
- Léon, M. & Léon, P. R. (1997). *La prononciation du français*. Paris : Nathan.
- Léon, P. R. (1996) (1. udg. 1993). *Phonétisme et prononciations du français*. Paris: Nathan.
- Malderez, I. (1995). *Contribution à la synchronie dynamique du français contemporain: le cas des voyelles orales arrondies*. Thèse de doctorat, Université de Paris 7, ikke udgivet.
- Martinet, A. (1964) (1. udg. 1960). *Eléments de linguistique générale*. Paris: Armand Colin.

- Martinet, A. (1966) (1. udg. 1955). *Economie des changements phonétiques*. Bern: Francke.
- Martinet, A. (1969). *Le français sans fard*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Martinet, A. (1971) (1. udg. 1945). *La prononciation du français contemporain*. Genève: Droz.
- Milroy, L. (1987). *Observing and Analysing Natural Language*. Oxford/ New York: Basil Blackwell.
- Reichstein, R. (1960). Etude des variations sociales et géographiques des faits linguistiques. *Word* 16, 55-99.
- Péretz, C. (1977). *Les voyelles orales à Paris dans la dynamique des âges et de la société*. Thèse de IIIème cycle, Université de Paris V, ikke udgivet.
- Walker, D. C. (2001). *French Sound Structure*. Calgary : University of Calgary Press.
- Walter, H. (1976). *La dynamique des phonèmes dans le lexique du français contemporain*. Paris : France-Expansion.
- Walter, H. (1977). *La phonologie du français*. Paris : PUF.
- Weinreich, U. & William Labov & Marvin Herzog (1968). Empirical foundations for a theory of language change. W. P. Lehmann & Yakov Malkiel (eds.). *Directions for Historical linguistics*. Austin/London: University of Texas Press, 95-188.

Bilag A

Spørgsmål til det sociolingvistiske interview

1. Quel est votre âge ?
2. Quelles études avez-vous faites ? C.E.P. – Brevet élémentaire – C.A.P. – Premier baccalauréat – Second baccalauréat – Études supérieures – Lesquelles ?
Où avez-vous été scolarisé ? dans le primaire ? dans le secondaire ?
3. Quels ont été vos domiciles successifs ?
4. Quelle est votre profession actuelle ? Quelle a été la première profession que vous ayez exercée ?
Quelle est celle de votre conjoint ? Celle de vos enfants (ou quelles études font vos enfants ?)
Eventuellement : êtes-vous établi à votre compte ?
5. Quelle est l'origine géographique de vos parents ? quelle est la dernière profession de vos parents ? de vos grands-parents ?
6. Faites-vous beaucoup de voyages ? En France particulièrement ?

7. Quelles sont les occupations des gens (collègues, amis) avec lesquels vous avez des échanges fréquents ? de quel milieu sont-ils ?
8. Comment vous situez-vous parmi tous ceux qui parlent le français ?
Que pensez-vous de votre manière de parler le français ?

Bilag B

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	inf	korpus	stil	al	edu	fonem	sætn	contexte	udtale
1	jo-f	2001	L	j	sup	E	1	La f ^{ête} à Neu Neu	E
2	jo-f	2001	L	j	sup	E	1	/c ^{*est} une vr ^{ale} foire	E
3	jo-f	2001	L	j	sup	E	1	une vr ^{ale} folre //	Et
4	jo-f	2001	L	j	sup	E	3	brevuage ^{*est} infect //	E
5	jo-f	2001	L	j	sup	E	3	est inf ^{ect} //	E
6	jo-f	2001	L	j	sup	E	4	Il ^{*est} en neuvième	Et
7	jo-f	2001	L	j	sup	E	4	en neuvi ^{ème} au	Et
8	jo-f	2001	L	j	sup	E	4	au lyc ^{ée} de Nevers //	e
9	jo-f	2001	L	j	sup	E	4	lycée de Nev ^{ers} //	Eâ:
10	jo-f	2001	L	j	sup	E	4	Il ^{*est} encore	E
11	jo-f	2001	L	j	sup	E	5	Ton th ^é va être	e
12	jo-f	2001	L	j	sup	E	5	va ^{*êt} (re) froid	Et
13	jo-f	2001	L	j	sup	E	6	pris un brev ^{*et} //	Et
14	jo-f	2001	L	j	sup	E	7	^{*Elle} travaille	E
15	jo-f	2001	L	j	sup	E	7	cela ^{*est} admrable	Et
16	jo-f	2001	L	j	sup	E	8	plus gu ^{*ère} le	Eâ
17	jo-f	2001	L	j	sup	E	9	Donn ^{*ez} -moi une	e
18	jo-f	2001	L	j	sup	E	9	l'env ^{*errez} à	Et
19	jo-f	2001	L	j	sup	E	9	l'enver ^{*ez} à domicile	Et
20	jo-f	2001	L	j	sup	E	10	le quer ^{*elle} voulez-vous	Et
21	jo-f	2001	L	j	sup	E	10	vou ^{*ez} -vous	e
22	jo-f	2001	L	j	sup	E	11	H ^{*er} les Russes	e:
23	jo-f	2001	L	j	sup	E	11	Hier l ^{*es} Russes ont	e
24	jo-f	2001	L	j	sup	E	11	ont l ^{*ait} partir	E
25	jo-f	2001	L	j	sup	E	12	Conn ^{*aissez} -vous	e
26	jo-f	2001	L	j	sup	E	12	Connais ^{*ez} -vous la	e
27	jo-f	2001	L	j	sup	E	12	la lib ^{*airie} Croville	Et
28	jo-f	2001	L	j	sup	E	13	creus ^{*er} dans le	e
29	jo-f	2001	L	j	sup	E	13	trouv ^{*er} des crevettes	e
30	jo-f	2001	L	j	sup	E	13	trouver d ^{*es} crevettes	e

Bilag B

	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	tryk	vf	ve	cf	ce	gra	stph	stgr	oas/loas	ord
AG	a	a	f	t	ê	fer	ou	ou	oas	fête
-	/	y	s	t	est	ou	fer	ou	oas	est
AM	y	wa	vr	f	ai	ou	ou	ou	oas	vraie
-	a:	ê-â	3	t	est	ou	fer	ou	oas	est
AG	ê-â	//	f	kt	e	fer	fer	ou	oas	infect
-	l	â	l	t	est	ou	fer	ou	oas	est
AG	oet	â	v	m	ê	fer	ou	ou	oas	neuvième
AG	â	oet	s	d	é	ou	ou	ou	oas	lycée
AG/	oet	/	v	r	e	fer	fer	ou	oas	Nevers
-	l	â	l	t	est	ou	fer	ou	oas	est
AG	ô	aT	t	v	é	ou	ou	ou	oas	thé
-	at	A	-	t	ê	fer	ou	ou	oas	être
AG//	oe	//	v	-	et	ou	fer	ou	oas	brevet
-	//	a	-	l	e	fer	fer	ou	oas	elle
-	aT	aT	-	t	est	ou	fer	ou	oas	est
AG	y	oet	g	r	ê	fer	ou	ou	oas	guère
-	â	aT	n	m	ez	ou	fer	ou	loas/oas	Donnez-moi
-	â	Et	v	r	e	ou	fer	ou	loas	l'env*errez
AG	Et	a	r	-	ez	ou	fer	ou	oas	l'env*errez
AG	e	u	r	l	e	fer	fer	ou	oas	querelle
-	u	u	l	v	ez	ou	fer	ou	loas/oas	voulez-vous
AG	l	e	-	r	e	fer	fer	ou	oas	hier
-	e:	y	l	r	es	ou	fer	ou	oas	les
-	ô	a	f	p	ait	ou	fer	ou	oas	fait
Al	â	e	n	s	ai	ou	fer	ou	loas	Conn*aissez-vous
-	e	u	s	v	ez	ou	fer	ou	loas/oas	Connaissez-vous
-	l	l	br	r	ai	ou	ou	ou	loas	librairie
AG	oet	â	z	d	er	ou	fer	ou	oas	creuser
AG	u	e	v	d	er	ou	fer	ou	oas	trouver
-	e	oe	d	kr	es	ou	fer	ou	oas	des